

Prispolitik for børneinstitutioner

Per Andersen og Sten Nørskov Laursen

Institut for Historie og Samfundsvidenskab, Odense Universitet

SUMMARY. In this paper a model has been constructed which could be the base for determining the contributions which parents ought to pay for having their children in day-care centers. A number of numerical examples illustrate that the price structure will differ in a significant way from the existing one. In addition, it has also been a major objective to show how a price policy can be determined from several economic and political goals.

1. Indledning

Formålet med nærværende artikel er at opstille en simpel formel, der kan danne grundlag for bestemmelse af de betalinger, forældre skal yde for at opnå institutionspladser til deres børn.

Problematikken omkring betaling for offentlige ydelser har gentagne gange været fremme i den offentlige debat, uden at der er sket en afklaring af, hvilke principielle synspunkter der kan lægges til grund for en sådan debat, eller hvordan synspunkterne kan afvejes mod hinanden. En del af skylden hviler utvivlsomt på de hjemlige økonomer. For det første har disse kun i begrænset omfang beskæftiget sig med mikroøkonomiske problemstillinger set i relation til den offentlige sektors aktivitet. For det andet har de opstillede modeller vedrørende disse aktiviteter ofte været uanvendelige som beslutningsgrundlag, fordi de har overset vigtige faktorer af betydning for den politiske beslutningsproces. Det er således sjældent, at indkomstfordelingspolitiske konsekvenser eksplicit har været inddraget i modellerne.

Det er vort håb, at den model, som opstilles i det følgende, vil være bedre egnet som beslutningsgrundlag, idet effektivitets-, fordelings- og andre politiske hensyn indgår i analysen.

Selve modellen, dens præmisser og dens resultater er gengivet i afsnit 2. I afsnit 3 vises under en række forenkede forudsætninger konsekvenserne af de i afsnit 2 udledte priser for forskellige indkomst kategorier. I afsnit 4 sammenlignes den foreslåede prispolitik med gratis- og grænseomkostningsprincippet.

Vi takker T.Christiansen, J.Drud Hansen, E.Gørtz, J.H.Petersen og J.Vibe-Pedersen for kommentarer til tidligere udkast af denne artikel.

Prispolitik for børneinstitutioner

Per Andersen og Sten Nørskov Laursen

Institut for Historie og Samfundsvidenskab, Odense Universitet

SUMMARY. In this paper a model has been constructed which could be the base for determining the contributions which parents ought to pay for having their children in day-care centers. A number of numerical examples illustrate that the price structure will differ in a significant way from the existing one. In addition, it has also been a major objective to show how a price policy can be determined from several economic and political goals.

1. Indledning

Formålet med nærværende artikel er at opstille en simpel formel, der kan danne grundlag for bestemmelse af de betalinger, forældre skal yde for at opnå institutionspladser til deres børn.

Problematikken omkring betaling for offentlige ydelser har gentagne gange været fremme i den offentlige debat, uden at der er sket en afklaring af, hvilke principielle synspunkter der kan lægges til grund for en sådan debat, eller hvordan synspunkterne kan afvejes mod hinanden. En del af skylden hviler utvivlsomt på de hjemlige økonomer. For det første har disse kun i begrænset omfang beskæftiget sig med mikroøkonomiske problemstillinger set i relation til den offentlige sektors aktivitet. For det andet har de opstillede modeller vedrørende disse aktiviteter ofte været uanvendelige som beslutningsgrundlag, fordi de har overset vigtige faktorer af betydning for den politiske beslutningsproces. Det er således sjældent, at indkomstfordelingspolitiske konsekvenser eksplicit har været inddraget i modellerne.

Det er vort håb, at den model, som opstilles i det følgende, vil være bedre egnet som beslutningsgrundlag, idet effektivitets-, fordelings- og andre politiske hensyn indgår i analysen.

Selve modellen, dens præmisser og dens resultater er gengivet i afsnit 2. I afsnit 3 vises under en række forenkede forudsætninger konsekvenserne af de i afsnit 2 udledte priser for forskellige indkomst kategorier. I afsnit 4 sammenlignes den foreslåede prispolitik med gratis- og grænseomkostningsprincippet.

Vi takker T.Christiansen, J.Drud Hansen, E.Gørtz, J.H.Petersen og J.Vibe-Pedersen for kommentarer til tidligere udkast af denne artikel.

Endvidere diskuteres i afsnit 5 en række mulige udbygninger af grundmodellen fra afsnit 2. Endelig redegøres i afsnit 6 for relationen mellem prispolitik og cost-benefit-analyser.

2. Modellen

Grundlaget for modellen er den valgsituation, som et forældrepar med børn ofte befinder sig i. De kan enten begge tage udearbejde og få børnene passet i institution, eller den ene part kan blive hjemme for at passe børnene. Dette valg påvirkes af en lang række faktorer, herunder det økonomiske netto-udbytte, som kan opnås ved, at begge har udearbejde. Dette udbytte påvirkes af aflønningen, beskatningen og prisen på en institutionsplads.

Ud fra disse betragtninger er det muligt at opstille et mål for den gevinst, som tilfalder en given gruppe forældre ved en given pris. Dette mål er den fra velfærdsteorien kendte konsumentrente, der måler differencen mellem de beløb, man maksimalt er villig til at betale udtrykt ved efterspørgselskurven, og de beløb, man er nødt til at give for institutionspladser. Idet $q = f(p)$ betegner efterspørgselskurven efter institutionspladser, og \bar{p} betegner prisen for en sådan, kan konsumentrenten K udtrykkes ved

$$K = \int_0^{f(\bar{p})} (f^{-1}(q) - \bar{p}) dq \quad (2.1)$$

Den førte prispolitik har imidlertid også betydning for de offentlige kasser og dermed omfanget af andre offentlige aktiviteter eller skatteudskrivningen. For det første påvirkes den samlede betaling for institutionspladser, $f(\bar{p})\bar{p}$. For det andet påvirkes de samlede omkostninger ved at drive og etablere børnehavpladser, $f(\bar{p}) \cdot b$, hvor b betegner langtidsgrænseomkostningerne. For det tredje indvirker prisen på tilgangen til arbejdsmarkedet og dermed på det skatteprovenu, som indgår til det offentlige, $f(\bar{p}) \cdot T$, hvor T er skatteprovenuet pr. barn. De samlede provenue-mæssige konsekvenser for de offentlige kasser, P , er således

$$P = f(\bar{p})\bar{p} - f(\bar{p})b + \bar{f}(\bar{p})T \quad (2.2)$$

Da modellen som nævnt i indledningen indeholder en fordelingsmålsætning, er det af betydning, hvorledes konsumentrenter og offentlige ydelser eller skatteenedsættelser fordeles på forskellige grupper. Dette kan der tages hensyn til ved at tildele de forskellige grupper forskellige vægte W , hvis bestemmelse er nærmere diskuteret i det følgende.

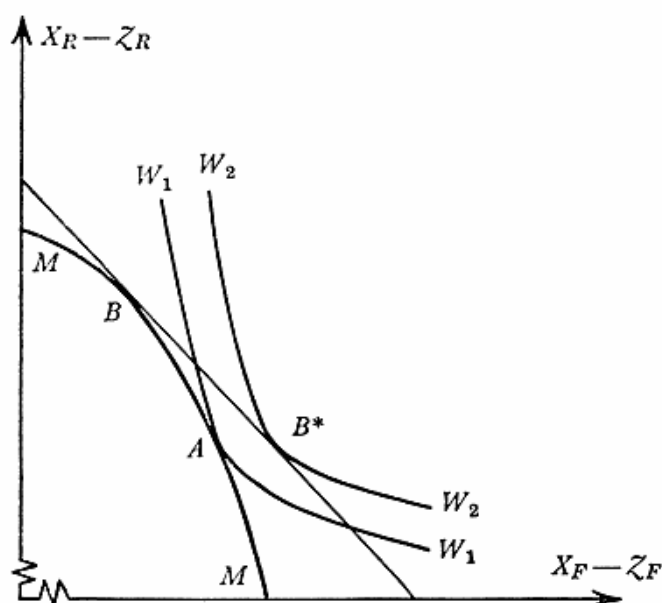

FIG. 1. Omfordelingspræferencer- og muligheder

I et samfund med en offentlig sektor og to homogene grupper af borgere, R og F , kan en række forskellige fordelinger af offentlige ydelser, X , og skatter, Z , fremstilles som i fig. 1, hvor $X - Z$ er afsat ud af akserne. O-punkterne for akserne er ikke angivet, da det kun er ændringer i forhold til et givet punkt, f. eks. A , der har interesse.

MM-kurven viser, hvorledes det ved anvendelse af efficiente økonomisk-politiske midler er muligt at ændre fordelingen af $X - Z$. MM-kurvens hældning afhænger dels af økonomisk-tekniske forhold dels af hvilke midler, der anses for politisk acceptable.

WW-kurverne viser kombinationer af $X_F - Z_F$ og $X_R - Z_R$, som af politikkerne betragtes som ligeværdige. De viser derfor også politikernes afvejning af marginale ændringer i $X - Z$ for de to grupper. WW-kurvernes udseende afhænger af politikernes præferencer for omfordeling og af indkomstfordelingen.

Anvendelse af det traditionelle effektivitetskriterium, Kaldor-Hicks-kriteriet, vil føre til valg af punktet B , hvor $(X_R - Z_R) + (X_F - Z_F)$ maksimeres. Såfremt samfundet rådede over omfordelingsinstrumenter, hvis anvendelse ikke er forbundet med omkostninger (såkaldte lump-sum skatter eller transferinger), kan B omfordeles langs en ret linie med hældningen -1 , således at punktet B^* realiseres i overensstemmelse med politikernes præferencer udtrykt i WW-kurverne. Lump-sum instrumenter hører fortrinsvis til i teoriens verden. I praksis

er omfordeling forbundet med administration, kontrol og omkostninger i form af forvriddinger af borgernes dispositioner. MM-kurven ligger med andre ord under den rette linie gennem B .

Med den givne MM-kurve og den givne WW-kurvestruktur er A det optimale punkt. Den rette linie gennem A , som tangerer MM- og WW-kurven, angiver den relative vægt, der tillægges variationer i $X - Z$ for de to grupper, w_F/w_R . Vægtforholdet afspejler således såvel mulighederne for at foretage indkomstfordelinger som politikernes præferencer.

En følge af ovenstående diskussion er, at værdien af provenuet P afhænger af, hvilke borgere der får glæde af det. I diskussionen af fig. 1 havde kun relative vægte betydning. En normering af vægtene kan bestemmes ved at sætte den vægtede værdi af provenuets fordeling på individer lig provenuets kroneværdi

$$\sum_{i=1}^n w_i P_i = P \quad (2.3)$$

hvor P_i angiver den andel af provenuet, som tilfalder individ i , og n angiver antallet af individer.

Vægtningen af konsumentrenter, som tilfalder en forældregruppe, antages at afhænge af familieindkomstens højde, \mathcal{Y} .

Optimeringsproblemet for en given indkomstgruppe med en given merskattebyrde, hvis begge arbejder ude, kan da skrives:

$$\max_{\bar{p}} w(\mathcal{Y}) \int_0^{f(\bar{p})} (f^{-1}(q) - \bar{p}) dq + f(\bar{p}) (\bar{p} - b + T) \quad \text{for } f(\bar{p}) \geq 0 \quad (2.4)$$

Førsteordensbetingelsen¹ for et interiørt maksimum bliver:

$$w(-f(\bar{p})) + (\bar{p} - b + T) \frac{df(\bar{p})}{d\bar{p}} + f(\bar{p}) = 0 \quad (2.5)$$

Ved en omskrivning af (2.5) opnås en formel for optimalprisen:

$$\bar{p} = b - T + (w - 1) f(\bar{p}) \cdot \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} \quad (2.6)$$

Dette udtryk illustrerer, hvorledes både allokativ og distributive hensyn indgår ved fastsættelse af optimalprisen.

1. Vi skal i denne artikel ikke nærmere diskutere andenordensbetingelsen, selv om den under specielle forhold kan give problemer.

Hvis fordelingsaspektet således ignoreres, kan (2.6) simplificeres til:

$$\bar{p} = b - T \quad (2.7)$$

Det ses, at der i forhold til velfærdsteoriens klassiske regel om lighed mellem pris og grænseomkostning er korrigeret for skatten, der kan betragtes som en ekstern effekt i relation til forældrenes dispositioner.

Optimalprisformlens andet led kan betragtes som en distributiv korrektion af (2.7). Bidraget til prisen er positivt, hvis den vægt, gruppens indkomstvariationer tillægges, er mindre end 1, og negativt, hvis vægten er større end 1. Endvidere vil bidraget afhænge af efterspørgslens priselastisitet, således at afvigelsen fra (2.7) vil blive størst, når efterspørgslen kun er lidt prisfølsom, fordi afvigelsens allokeringsforvridning er svag. Denne problemstilling er i øvrigt velkendt fra diskussionen om skatters forvridende virkninger.

3. Konsekvenser af modellen for udvalgte familiekategorier

I dette afsnit skal modellens konsekvenser belyses ved hjælp af nogle taleksempler, der direkte bygger på den simple model fra afsnit 2. Dette kræver en mere indgående diskussion af de størrelser, som indgår i (2.6).

Langtidsgrænseomkostningerne, b , er beregnet på grundlag af Asmussen (1972), og de udgør ca. 8000 kr. målt i 1971-priser. I b er inkluderet såvel drifts- og anlægsomkostninger som uddannelsesomkostninger for personalet. Det forudsættes således, at kapaciteten udbygges i takt med stigninger i efterspørgslen. Denne forudsætning er ofte urealistisk, hvorfor den hæves i afsnit 5.

Merskattebeløbet, T , består både af direkte og indirekte skatter. De direkte skatter er beregnet på grundlag af skatteskalaen fra 1971 med en kommuneskatteprocent på 18. Der er taget hensyn til, at mandens personfradrag halveres ved kvindens udearbejde. De indirekte skatter er anslået til at udgøre 16 procent af den disponible indkomst.

Specifikationen af politikernes præferencer for omfordeling kræver dels et relevant indkomstbegreb dels en funktionssammenhæng mellem vægt og indkomstbegreb. Formentlig vil politikerne lægge vægt på familiens størrelse og samlede indkomst. Taleksemplerne er konstrueret, således at flere forskellige indkomstbegreber og funktionssammenhænge kan danne basis for beregningerne.

Leddene fra efterspørgselskurven, $f(\bar{p}) \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})}$, giver ligeledes anledning til

problemer, da empirisk materiale i tilstrækkeligt omfang mangler, selv om en vis støtte kan findes i Socialforskningsinstituttet (1968). Det må derfor slås fast, at de følgende beregninger i tabel 3.1 kun prætenderer at give et fingerpeg om modellens betydning for optimalpriserne. De kan ikke fortolkes som et færdigt forslag til en tarifberegning.

En præcis beskrivelse af efterspørgselskurvernes niveau kræver inddragelse af en lang række faktorer, hvor de vigtigste formentlig er fremgangen i disponibel indkomst ved udearbejde, familieindkomst i øvrigt, børnetal, udearbejdets attraktivitet, geografisk placering og socialgruppetilhørsforhold. Det er imidlertid et spørgsmål, om en stærkt differentieret prisstruktur er politisk acceptabel, da det vil blive betragtet som forskelsbehandling af familier, der af offentligheden betragtes som ligestillede. Dertil må lægges, at en stærkt differentieret struktur vil være ensbetydende med administrative meromkostninger.

I tabel 3.1 antages det, at efterspørgselskurven i relevante intervaller er en ret linie

$$\bar{p} = a - cf(\bar{p}) \quad (3.1)$$

Indsættes (3.1) i (2.6), simplificeres denne til:

$$\bar{p} = (b - T - a(w - 1)) (2 - w)^{-1} \quad (3.2)$$

således at skønnet over efterspørgselskurven i første omgang kan begrænses til størrelsen a .

TABEL 3.1. *Optimalpriser pr. børnehaveplads. 1971-priser. 1000 kr.*

Fordelingsvægt w		1,1	1,0	0,9	0,9					
Kvindens skalaindk.	Merskat T	16	24	24	48					
Børnetal B		11,2	16	16	31,1					
		a	\bar{p}	a	\bar{p}	a	p^*	\bar{p}		
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1	}	8	-4,4	12	-8,0	12	-6,2	25	5,0	-18,7
		6	-4,2	9	-8,0	9	-6,5	20	0,0	-19,2
		4	-4,0	6	-8,0	6	-6,7	15	-5,0	-19,6
2	}	4	2,2	6	0	6	0,5	12,5	2,5	- 5,7
		3	2,3	4,5	0	4,5	0,4	10	0,0	- 6,0
		2	2,4**	3	0	3	0,3	7,5	2,5	- 6,2

Det er nødvendigt at knytte tre tekniske kommentarer til tabellen. For det første er det urealistisk at operere med en ret linie uden begrænsninger. Fra et punkt, hvis beliggenhed afhænger af efterspørgselskurvens hældning, vil prisen være så lav, at alle børn er placeret i institution. Det er antaget, at en prisnedsættelse pr. plads på 1000 kr. vil resultere i 5 flere institutionsplacerede børn pr. 100 et-børnsfamilier og i 20 flere institutionsplacerede børn pr. 100 to-børnsfamilier. Dette har betydning i kolonnerne 8 og 9, hvor den sidste angiver optimalpriserne ved anvendelse af en ret linie uden begrænsninger; medens p^* i kolonne 8 er de højest mulige priser, til hvilke alle børn er institutionsplacerede. Da den pågældende gruppes indkomstvariation tillægges lavere vægt end 1, må p^* være de optimale priser.

For det andet vil de beregnede priser for den første gruppe, hvis vægtede indkomstvariationer tillægges værdien 1,1, kun repræsentere et lokalt maksimum, idet uendeligt negative priser vil give en uendeligt stor fordelingsgevinst, medens allokeringstab er begrænset, fordi der ikke sker en yderligere forvridding, når først alle børn er institutionsplacerede. Når det lokale maksimum er bibeholdt, skyldes det, at stærkt negative priser til lavindkomstfamilier kan få den virkning, at disse familier reelt bliver bedre stillet end tilsvarende familier med højere disponibel indkomst. Sagt med andre ord vil den reelle marginalbeskatning blive over 100 procent. I afsnit 5 udvides modellen ved at lade vægtene være en funktion af prisen på institutionspladser, hvorved uendeligt store tilskud udelukkes.

For det tredje vil den i kolonne 2 med dobbeltstjerne markerede pris på 2400 kr. være prohibitiv. Fortolkningen heraf er, at omfordeling via prispolitikken er for dyr i relation til alternative omfordelingsinstrumenter, hvis eksistens er en implicit forudsætning for anvendelsen af vægtede indkomstvariationer.

Generelt er prisstrukturen stærkt afvigende fra den i dag gældende prispolitik. Således forekommer tilskud, og prisen stiger ikke entydigt med familieindkomsten, men normalt med børneantallet.

4. Sammenligning med gratis- og omkostningsprincippet

Konsekvenserne af optimalprissystemet træder klarest frem ved sammenligning med alternativer. I den offentlige debat har to principper været hyppigt omtalt, nemlig gratis- og omkostningsprincippet. Ved førstnævnte forstås, at forældrene ikke skal betale for en institutionsplads, medens det andet betyder, at forældrene skal betale omkostningerne ved at tilvejebringe en plads, in casu 8000 kr.

Sammenligningerne er gengivet i tabel 4.1 og 4.2, idet eksemplerne for hver familiegruppe refererer til de midterste skøn over størrelsen a i tabel 3.1. Det fremgår, at gratisprincippet, hvis det er til fordel (ulempe) for forældrene, vil være en ulempe (fordel) for det øvrige samfund. I alle tilfælde vil optimalprincippet naturligvis give en nettogevinst for hele samfundet på de opstillede præmisser, med mindre optimalprisen lige netop bliver nul. Den største nettogevinst bliver på 160000 kr.

Det ses derimod, at indførelse af omkostningsprincippet meget ofte både vil være til skade for de berørte forældre og for det øvrige samfund. Det gælder især, hvis kvindens indtjening i udeerhverv er høj. Der er derfor ikke tale om, at de relativt velstående opnår en gevinst på bekostning af det øvrige samfund. Dette bør nok understreges, da optimalprisprincippets implikationer ellers kan virke politisk uacceptable, selv om analysens forudsætninger accepteres. Den største nettogevinst ved optimalprisprincippet i forhold til omkostningsprincippet er betydelig, nemlig 1752000 kr.

TABEL 4.1. *Gevinst pr. 100 forældrepar ved optimalprisprincippet i forhold til gratisprincippet. 1000 kr.*

Tilfælde			p	Vægtet forældre- gevinst	Øvrige samfunds gevinst	Netto (5) + (6)
B	w	T				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	1,1	11,2	-4,2	187,1	-147,0	40,1
1	1,0	11,2	-8,0	520,0	-360,0	160,0
1	0,9	16,0	-6,5	358,3	-243,8	114,5
1	0,9	31,1	0,0	0,0	0,0	0,0

2	1,1	11,2	2,3	-93,6	152,6	59,0
2	1,0	11,2	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0,9	16,0	0,4	-31,7	34,4	2,7
2	0,9	31,1	0,0	0,0	0,0	0,0

TABEL 4.2. *Gevinst pr. 100 forældrepar ved optimalprisprincippet i forhold til omkostningsprincippet. 1000 kr.*

Tilfælde			\bar{p}	Vægtet forældre- gevinst	Øvrige samfunds gevinst	Netto (5) + (6)
<i>B</i>	<i>w</i>	<i>T</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	1,1	11,2	-4,2	286,1	-51,0	235,1
1	1,0	16,0	-8,0	720,6	-80,0	640,6
1	0,9	16,0	-6,5	538,3	36,3	574,6
1	0,9	31,1	0,0	576,0	444,0	1020,0

2	1,1	11,2	2,3	5,4	-1,4	4,0
2	1,0	16,0	0,0	202,5	0,0	202,5
2	0,9	16,0	0,4	158,7	34,4	193,1
2	0,9	31,1	0,0	864,0	888,0	1752,0

5. Udvidelse af modellen

I dette afsnit vil en række af de simplificerende forudsætninger, der ligger bag grundmodellen, blive modificeret.

For det første er taleksemplerne konstrueret for en kernefamilie med to potentielle familieforsørgere. Optimalprisformlen kan dog også anvendes på en enlig familieforsørger, selv om det vil være vanskeligt at vægte den pågældendes indkomstvariation.

For det andet betragtes kun et alternativ til pasning ved en hjemmegående husmoder, nemlig heldagsbørnehaver. Vuggestuer, dagplejeordninger, ung pige, familiepasning, deltidsbørnehave m.v. er foranstaltninger af principielt samme type som børnehaver. Det vil derfor være fornuftigt at behandle disse analogt, hvis uønsket substitution mellem pasningsformerne skal undgås. Det vil således være uheldigt, hvis en børnehaveplads foretrækkes for en dagplejeplads, hvis den eneste årsag til dette valg er, at førstnævnte er billigst på grund af inddragelse under optimalprissystemet.

Ved beregning af langtidsgrænseomkostningerne for de forskellige pasningsformer må det tages i betragtning, hvilke alternative beskæftigelsesmuligheder, der ligger åbne for de personer, som beskæftiges ved pasningen. Det kan tænkes, at familie- og dagpleje mobiliserer ressourcer, der ellers ville have været uden erhvervsmæssig beskæftigelse. I så fald skal langtidsgrænseomkostningerne for denne pasningsform justeres nedad.

For det tredje tager analysen ikke hensyn til en række politiske målsætninger, hvis realisering afhænger af pasningsformen.

Den ene af disse angår ønskerne om at ændre kønsrollemønstret. Da en stigning i antallet af institutionsplacerede børn i denne henseende øger ligestillingen, skal optimalprisen sættes ned. Dog kun såfremt institutionspladsen implicerer udearbejde for begge parter. Sagt med andre ord tillægges kvindens erhvervsarbejde en værdi, der rækker ud over den individualistiske begrebsramme.

Den anden vedrører de pædagogiske effekter, samfundet tilskriver forskellige former for institutionspasning (ud over forældrenes vurdering, der implicit er inkluderet i efterspørgselskurverne). Disse effekter kan antages at afhænge af forældrenes sociale placering, boligens kvalitet og geografiske placering samt den overvejede pasningsform. Tillægges den pædagogiske effekt en værdi G , bliver optimalprisen:

$$\bar{p} = b - T - G + (w - 1)f(\bar{p}) \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} \quad (5.1)$$

For det fjerde dækker analysen kun et enkelt år, hvorfor der ikke er taget højde for, at kvindens erhvervsbeskæftigelse, medens børnene er små, øger sandsynligheden for udearbejde de efterfølgende år. Endvidere påvirkes produktiviteten ofte ved erhvervsafbrydelser. Der vil derfor være en effekt på skatteprovenuet til det offentlige, som først registreres på et senere tidspunkt. Idet T_t betegner merskat ved kvindens udearbejde i år t , ΔF_t ændringen i erhvervsfrekvensen i år t og r samfundets tidspræferencerente, bliver optimalprisen:

$$\bar{p} = b - T - \sum_{t=1} T_t \cdot \Delta F_t (1 + r)^{-t} + (w - 1)f(\bar{p}) \cdot \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} \quad (5.2)$$

Da den effekt, prispolitikken i udgangsperioden har på ændringer i fremtidige erhvervsfrekvenser, formentlig vil blive påvirket af priserne i efterfølgende perioder, kan den optimale politik kun bestemmes ved en samlet optimering.

For det femte kan det være motiveret at tillægge provenu til det offentlige en særlig skyggeværdi på grund af opkrævnings- og allokeringsomkostninger ved at tilvejebringe et sådant provenu og på grund af makroøkonomisk betingede begrænsninger på det offentlige budgets omfang. Dette kan inddrages ved at multiplicere udtrykket P i (2.2) med skyggeværdien λ_P , hvorved optimalprisen kan bestemmes som

$$p = b - T + \left(\frac{w}{\lambda_P} - 1\right) f(\bar{p}) \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} \quad (5.3)$$

Det ses heraf, at forskellen til (2.6) er, at alle w -værdier nedskrives med skygge-værdien, hvilket for alle grupper implicerer en forhøjelse af prisen. Der bliver dog generelt ikke tale om samme stigning, hverken procentisk eller absolut, for alle grupper.

Endvidere har analysen for det sjette været bygget på, at kapaciteten fuldt ud har kunnet tilpasses efterspørgslen, hvilket på kort sigt er helt urealistisk. Det vil derfor være nødvendigt at afvise betjening af visse persongrupper, såfremt prispolitikken ikke korrigeres for dette forhold. Tillægges kapaciteten en skyggeværdi λ_K kan optimalprisen bestemmes ved

$$\bar{p} = b - T + \lambda_K + (w - 1)f(\bar{p}) \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} \quad (5.4)$$

Endelig vil det for det syvende være rimeligt at hæve den uafhængighed mellem w og \bar{p} , der blev postuleret i grundmodellen. Såfremt vægten gøres til funktion af prisen, kan optimalprisen angives ved:

$$\bar{p} = b - T + (w - 1)f(\bar{p}) \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} - \frac{\delta w}{\delta \bar{p}} \cdot \frac{d\bar{p}}{df(\bar{p})} \int_0^{f(\bar{p})} (f^{-1}(q) - \bar{p}) dq \quad (5.5)$$

Der er naturligvis intet til hinder for, at ovennævnte modifikationer kan indbygges samtidig i modellen. Det må specielt fremhæves, at hvis den pædagogiske effekt for en familiegruppe opvurderes i en situation med knap kapacitet, vil der ske en prisreduktion via (5.1); men dette vil give en større efterspørgsel, hvorved skyggeværdien på kapital λ_K stiger med en generel opjustering af priserne via (5.4) til følge. Dette ræsonnement er kortsigtet, på længere sigt skal kapaciteten tilpasses efterspørgslen givet ved optimalpriserne.

6. Sammenligning af cost-benefit analyser og prispolitik

I de foregående afsnit er stort set inddraget samme økonomisk-politiske argumenter som i Socialstyrelsens cost-benefit analyser (Asmussen 1972). Der er dog grund til at hæfte sig ved forskellighederne.

Benefit opgøres i Socialstyrelsens analyse som det produktionsresultat, der i gennemsnit følger med frisættelsen af kvindelig arbejdskraft, idet man dog nævner, men undlader at sætte tal på, andre former for benefits. Da det ikke fremgår af analysen, hvilke forudsætninger den bygger på m.h.t. kriterier for tildeling af institutionspladser, fremgår det heller ikke, at disse kriterier er betydningsfulde for slutresultatets udfald.

Produktionstilvæksten fordeles mellem arbejdsgivere (hvis kvinderne ikke aflønnes med deres grænseprodukt), det offentlige (via skatterne) og kvinderne,

hvis arbejdsindsats flyttes fra hjemmet til erhvervslivet. Det er usandsynligt, at den disponible indkomstfremgang er et godt mål for, hvor meget familierne foretrækker situationen med udearbejde for begge parter frem for det traditionelle familiemønster. På den ene side skal familien løse en række af den hjemmegående husmoders opgaver efter arbejdstids ophør. På den anden side vil udearbejde ofte have sociale kvaliteter for kvinden. De nævnte forhold er meget vanskelige at få estimeret i en cost-benefit analyse. For at undgå disse problemer er det nærliggende at lade familierne selv afdække deres præferencer via den pris, de er villige til at betale for en institutionsplads.

7. Afslutning

For en lang række offentlige ydelser består en problemstilling meget lig denne artikels. De praktiske løsninger beror på en sammenvejning af hensynet til økonomisk effektivitet, til indkomstfordelingen, til eksistensen af externaliteter og til politikernes ønsker om at tillægge visse benefits værdier ud over borgernes vurderinger. Ved brug af explicitte modeller kan man sikre, at politikerne vælger mellem efficiente løsninger.

Ved at opstille en model, som rummer en række politiske argumenter, håber vi at have affivet den ofte fremførte indvending, som går på, at en prispolitik er ude af stand til at afspejle andet end traditionelle økonomiske effektivitetshensyn.

Litteratur

ASMUSSEN, OLE. 1972. En samfundsekononisk analyse af udbygningen med daginstitutioner. *Socialt Tidsskrift*, 48: 179-198.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET. 1968. *Pasning af gifte kvinders småbørn*. Studie nr. 10. København.

hvis arbejdsindsats flyttes fra hjemmet til erhvervslivet. Det er usandsynligt, at den disponible indkomstfremgang er et godt mål for, hvor meget familierne foretrækker situationen med udearbejde for begge parter frem for det traditionelle familiemønster. På den ene side skal familien løse en række af den hjemmegående husmoders opgaver efter arbejdstids ophør. På den anden side vil udearbejde ofte have sociale kvaliteter for kvinden. De nævnte forhold er meget vanskelige at få estimeret i en cost-benefit analyse. For at undgå disse problemer er det nærliggende at lade familierne selv afdække deres præferencer via den pris, de er villige til at betale for en institutionsplads.

7. Afslutning

For en lang række offentlige ydelser består en problemstilling meget lig denne artikels. De praktiske løsninger beror på en sammenvejning af hensynet til økonomisk effektivitet, til indkomstfordelingen, til eksistensen af externaliteter og til politikernes ønsker om at tillægge visse benefits værdier ud over borgernes vurderinger. Ved brug af explicitte modeller kan man sikre, at politikerne vælger mellem efficiente løsninger.

Ved at opstille en model, som rummer en række politiske argumenter, håber vi at have affivet den ofte fremførte indvending, som går på, at en prispolitik er ude af stand til at afspejle andet end traditionelle økonomiske effektivitetshensyn.

Litteratur

ASMUSSEN, OLE. 1972. En samfundsøkonomisk analyse af udbygningen med daginstitutioner. *Socialt Tidsskrift*, 48: 179-198.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET. 1968. *Pasning af gifte kvinders småbørn*. Studie nr. 10. København.